

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2009 | Vol. 1 | No. 2 | ISSN 1803-8220

Mlejnek, Josef. (2009). Volby do Evropského parlamentu v Polsku 2004 a 2009. *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 2, s. 142-159. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

ANOTACE

This study deals with so far two European Parliament elections that took place in Poland in 2004 and 2009. It mainly focuses on two topics: 1) whether their course corresponds with so called second-order elections approach (Karlheinz Reif and Hermann Schmitt) and 2) on the influence of the voter turnout phenomenon. It finds out that whilst the first EP elections in Poland in 2004 basically correspond with the second-order elections approach, this year elections do not. That is why this study at its end tries to explain the causes of electoral behavior during last European elections in Poland and states that the research of European elections in post-communist countries calls for a more detailed investigation, even in a comparative perspective.

Acta Politologica | Katedra politologie | Institut politologických studií | Fakulta sociálních věd |

Univerzita Karlova v Praze | U Kříže 8 | 158 00 Praha 5 – Jinonice

www.acpo.cz | acpo@fsv.cuni.cz | +420 251 080 214

Volby do Evropského parlamentu v Polsku 2004 a 2009¹

*Josef Mlejnek*²

Abstract:

This study deals with so far two European Parliament elections that took place in Poland in 2004 and 2009. It mainly focuses on two topics: 1) whether their course corresponds with so called second-order elections approach (Karlheinz Reif and Hermann Schmitt) and 2) on the influence of the voter turnout phenomenon. It finds out that whilst the first EP elections in Poland in 2004 basically correspond with the second-order elections approach, this year elections do not. That is why this study at its end tries to explain the causes of electoral behavior during last European elections in Poland and states that the research of European elections in post-communist countries calls for a more detailed investigation, even in a comparative perspective.

Keywords: *elections, European Parliament elections, Poland, second-order elections*

Úvod

Polsko je již svou velikostí významnou členskou zemí Evropské unie. Jeho význam však ještě zvyšuje chování značné části politické elity, která se snažila zajistit své zemi pokud možno co nejsilnější postavení v rámci institucí integrující se Evropy. A také je jednou z nejméně tzv. euroskeptických zemí, což je dáno jak tradičním důrazem politických i kulturních elit na státní suverenitu, tak hodnotovou odlišností danou mimořádným postavením katolické církve

¹ Text vznikl jako součást výzkumu v rámci Výzkumného záměru KP IPS FSV UK: č. projektu FSV UK MSM 0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

² PhDr. Josef Mlejnek, PhD. je odborným asistentem na katedře politologie IPS FSV UK v Praze. Kontakt: josefmlejnek@seznam.cz.

a jí reprezentovaných hodnot v polské společnosti. Tím spíše je důležité věnovat pozornost i volbám do Evropského parlamentu konaným v Polsku. Odpovídají obecně platným zákonitostem voleb do EP, jež stanovuje teorie voleb druhého řádu³, nebo se nějak významně odlišují? Právě tomu je věnována tato stať.

Volební zákon

Volební zákon byl schválen v souvislosti s prvními volbami do EP, jež v Polsku proběhly v neděli 13. června 2004. Zůstal v platnosti i pro druhé volby, a i proto si volební zákon představíme hned v úvodu. Padesát polských poslanců (v roce 2004 se volilo 54 poslanců) se volí ve třinácti volebních obvodech, nicméně pro rozdělení mandátů kandidujícím subjektům je rozhodující jeden celostátní obvod. Platí v něm 5% celostátní uzavírací klauzule, mandáty se rozdělují d'Hondtovou metodou.

Až následně se – pomocí Hare-Niemeyerovy metody – mandáty rozdělují mezi jednotlivé volební obvody. Počet hlasů odevzdaných dané listině v daném obvodu se vynásobí počtem mandátů, který této listině (celostátně) připadl, a pak se vydělí počtem hlasů odevzdaných dané listině v celostátním rozsahu. Takto se u každé listiny, překonavší 5% klauzuli, postupuje obvod po obvodu, a spočítají se podíly pro všech 13 obvodů. Hodnota výsledku před desetinou čárkou určuje počet mandátů, který připadá dané listině v daném obvodu (např. 2,4568 znamená 2 mandáty). Pokud nejsou takto rozděleny všechny mandáty, které daná listina celostátně dobyla, přidělují se další mandáty na základě metody největšího zbytku.

Volič má jeden hlas, musí si vybrat jednu kandidátní listinu, a na ní označí jméno kandidáta, jehož preferuje pro získání mandátu. Mandáty pak v jednotlivých volebních obvodech získávají ti kandidáti, kteří v rámci dané listiny získali nejvíce preferenčních (individuálních) hlasů.

Aktivní volební právo je vymezeno hranicí 18 let, pasivní 21 let. Kandidáty mohou navrhnout jak politické strany a jejich koalice, tak i skupiny voličů. Každý kandidující subjekt musí založit tzv. volební výbor. Na kandidátní listině v každém volebním obvodu musí být zapsáno nejméně 5 a nejvíce 10 osob. V daném volebním obvodu mohou být registrovány pouze ty listiny, které podpořilo svými podpisy nejméně 10 000 obyvatel daného volebního

³ K teorii voleb druhého řádu blíže viz např. [Šaradín 2007].

obvodu. Pokud je však příslušná podpora získána alespoň v polovině volebních obvodů, volební výbor nemusí předložit seznamy podpisů z dalších obvodů [Volební zákon].

Zejména z hlediska voliče se volební zákon pro volby do EP příliš neliší od volebního zákona pro volby do národního parlamentu, čili by ani neměl napomáhat k nadstandardnímu podílu neplatných hlasů, o němž hovoří teorie voleb druhého řádu [Šaradín 2007: 12], a nemůže také sloužit jako případné vysvětlení nízké volební účasti z důvodu neznalosti či „cizosti“ volebních pravidel.

Pokud jde o účinky volebního systému na „stranický systém“ (zde ve smyslu proporčnosti zastoupení kandidujících stran v rámci polského kontingentu), jsou poměrné, již vzhledem k tomu, že reálně volby probíhají v jednom velkém volebním obvodu (v roce 2004 54 mandátovém, v roce 2009 50 mandátovém), kde je přirozený práh nízký. Jediným vážným zdrojem možné deformace (disproporčnosti) je tak 5% celostátní uzavírací klauzule.

Volby do EP v roce 2004

Předvolební situace

Poslední národní volby do parlamentu před volbami do EP se v Polsku uskutečnily v září 2001 a přinesly vítězství postkomunistickému Svazu demokratické levice. Jejich výsledky zachycuje následující tabulka 1.

Po volbách vytvořil vládu právě Svaz demokratické levice (SLD), zpočátku v koalici s rolnickou Polskou lidovou stranou, poté, co PSL vystoupila z vlády, však šlo o vládu menšinovou. Vládnutí postkomunistů provázela řada afér, hlavně korupčních, což vedlo k velkému rozčarování polské veřejnosti. Polská společnost tehdy procházela vlnou velké deziluze, ba přímo znechucení z politiky, což logicky nahrávalo úspěchu opozičních formací v eurovolbách. Navíc se země v době eurovoleb nacházela ve stavu vládní krize, kdy nová vláda Marka Belky, s velkým podílem bezpartijních ministrů, jež měla být jistým východiskem z vážných politických nesnází, nezískala 2. května 2004 důvěru v parlamentu. Všeobecně se očekávalo, že v dohledné době dojde k předčasným volbám.

Tím spíše kampaň před volbami do EP odrážela především domácí situaci a reagovala na domácí témata, strany se sice v programech vyjadřovaly i k otázkám spojeným s evropskou integrací, avšak na rozhodování voličů měla hlavní vliv situace na domácí politické scéně [Kusz 2007: 120 a 126].

Tabulka č. 1: Volby do Sejmu 23. 9. 2001

(Volební účast: 46,29 %)

Strana	Zkratka	Hlasy v %	Mandáty	M%	M%-H%
Svaz demokratické levice – Unie práce	SLD-UP	41,04	216	46,96	+5,92
Občanská platforma	PO	12,68	65	14,13	+1,45
Sebeobrana	Sebeobrana	10,20	53	11,52	+1,32
Právo a spravedlnost	PiS	9,50	44	9,57	+0,07
Polská lidová strana	PSL	8,98	42	9,13	+0,15
Liga polských rodin	LPR	7,87	38	8,26	+0,39
Německá menšina*	MN*	0,36	2	0,43	+0,07
Volební akce Solidarita pravice**	AWSP**	5,60	0	0	-5,60
Unie svobody	UW	3,10	0	0	-3,10
Ostatní		0,68	0	0	-0,68
Celkem		100,00	460	100,00	0,00

* Pro kandidátky národnostních menšin neplatí uzavírací klauzule.

** AWSP – koalice, pro kterou platila 8% klauzule.

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Výsledky voleb do EP 2004

Přes dosti vypjatou domácí politickou atmosféru a navzdory tomu, že šlo o historicky první volby do EP v Polsku, se k volebním urnám dostavilo jen velmi málo voličů – volební účast 20,9% patřila k jedné z nejnižších v celé Evropě. Volby přinesly úspěch opozici, vládní SDL, kandidující, stejně jako v parlamentních volbách 2001, v koalici s menším partnerem, Unii práce, se propadl pod hranici 10%, tedy na méně než čtvrtinu svého procentuelního zisku z parlamentních voleb 2001. V tomto ohledu tak první volby do EP v Polsku potvrdily jednu ze základních zákonitostí postulovaných teorií voleb druhého řádu – neúspěch vládních stran a úspěch opozice. A to opozice jak spíše „proevropské“ (PO), tak i vyloženě „antievropské“

(LPR). Jedním z klíčů vysvětlujících tento jev je i volební účast, přesněji řečeno, její struktura. Volební účasti a její roli se věnuje jiná část stati (viz část 4. Role volební účasti na příkladu Ligy polských rodin). Výsledky voleb⁴ shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 2: Výsledky voleb do EP, 13. 6. 2004

(Volební účast: 20,9 %)

Strana	Zkratka	Hlasy v %	Mandáty	M %	M% - H%
Občanská platforma	PO	24,10	15	27,78	+3,68
Liga polských rodin	LPR	15,92	10	18,52	+2,60
Právo a spravedlnost	PiS	12,67	7	12,96	+0,29
Sebeobrana		10,78	6	11,11	+0,33
Koalice Svazu demokratické levice a Unie práce	SLD-UP	9,35	5	9,26	-0,09
Unie svobody	UW	7,33	4	7,41	+0,08
Polská lidová strana	PSL	6,34	4	7,41	+1,07
Sociální demokracie Polska	SdPI	5,33	3	5,56	+0,23
Ostatní		8,20	0	0	-8,20
Celkem		100,00	54	100,00	0,00

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Zajímavé bylo chování Sociální demokracie Polska (SdPI). Tato strana vznikla odštěpením od SDL v reakci na aféry, které způsobily katastrofální propad preferencí postkomunistů. SdPI

⁴ Rozdělení polských poslanců do frakcí v EP bylo následující (situace po volbách): PO a PSL – frakce Evropské lidové strany a Evropských demokratů (celkem 19); LPR – Nezávislost/Demokracie; PiS – Unie pro Evropu národů; UW – Aliance liberálů a demokratů pro Evropu; SLD-UP a SdPI – Skupina sociálních demokratů (celkem 8); Sebeobrana – nezařazení.

V průběhu volebního období EP pak docházelo k přesunům některých polských poslanců mezi frakcemi, tato problematika však není předmětem této stati.

měla být jakýmsi novým či obrozeným Svazem demokratické levice, oproštěným od nemorálního chování některých čelních politiků SLD. Voleb do EP využila SdPI k tomu, aby si otestovala výši volební podpory. A i když překonala 5% laťku, podařilo se jí to jen velmi těsně. Právě rozpačitý výsledek tohoto „průzkumu bojem“ nakonec přiměl SdPI k rezignaci na snahu podpořit vyvolání předčasných voleb – naopak, strana podpořila koncem června vyslovení důvěry druhé „poloúřednické“ vládě Marka Belky [Kusz 2007: 131]. I díky tomu tak nakonec nedošlo k vypsání předčasných voleb, po čemž se v Polsku pochopitelně volalo, a konaly se pak – na podzim 2005 – až volby řádné.

Výsledek voleb do EP měl tedy velmi silný, byť nepřímý, vliv i na domácí polskou scénu. A hovoří-li teorie voleb druhého řádu o tom, že voliči v nich mají větší odvahu riskovat a hlasovat pro neparlamentní či neetablované strany, lze SdPI vnímat jako důkaz vypovídající ve prospěch této teorie. Sice nešlo o stranu mimoparlamentní, neboť k SdPI přešla řada poslanců zvolených v roce 2001 za SLD-UP, nicméně byla to strana přece jen nová, reagující na akutní domácí politické problémy, a snažící se etablovat na úkor SLD. A právě volby do EP představují zatím jediný případ, kdy SdPI překonala 5% laťku.

Národní volby v období 2004 – 2009 a jejich vliv na stranický systém a politickou situaci

Koncem září 2005 proběhly řádné parlamentní volby do Sejmu a záhy po nich, 9. října, první kolo voleb prezidentských. Ve druhém kole prezidentských voleb, jež proběhlo 23. října, porazil kandidát PiS Lech Kaczyński leadera PO Donalda Tuska, čímž vlastně zkopíroval souboj obou formací ve volbách parlamentních. Soupeření mezi sociálně-konzervativní stranou PiS bratrů Kaczyńských a liberálně-konzervativní PO Donalda Tuska je od roku 2005 pro polskou politickou scénu zcela určující, jak v podobě souboje stran, tak v podobě čistě personální. Ostatně, všeobecně se počítá s tím, že prezidentské volby 2010 budou opakováním souboje Kaczyński – Tusk z roku 2005. Pokud jde o vztah obou stran k EU, pak PiS je mnohem více „euroskeptické“ než PO, i když i v politice PO se odráží tradiční polský důraz na státní (národní) suverenitu i na obhajobu křesťanských hodnot [Ruczaj 2004].

Parlamentní volby z roku 2005 přinesly úspěch stejným stranám, které uspěly zhruba rok před tím ve volbách do EP, byť se změnila jejich vzájemná velikost. Vítěz eurovoleb, PO, skončil až druhý, v národních volbách zvítězila strana PiS, jež v eurovolbách obsadila až třetí

místo. Postkomunisté (SLD) si mírně polepšili, SdPI, jež hodlala SLD nahradit jako jeho „nezkažená“ alternativa, však v národních volbách skončila pod uzavírací klauzulí. Výsledky voleb do Sejmu shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 3: Volby do Sejmu 25. 9. 2005

(Volební účast: 40,57 %)

Strana	Zkratka	Hlasy v %	Mandáty	M %	M%-H%
Právo a spravedlnost	PiS	26,99	155	33,70	+6,71
Občanská platforma	PO	24,14	133	28,91	+4,77
Sebeobrana Polské republiky		11,41	56	12,17	+0,76
Svaz demokratické levice	SDL	11,31	55	11,96	+0,65
Liga polských rodin	LPR	7,97	34	7,39	-0,58
Polská lidová strana	PSL	6,96	25	5,43	-1,53
Německá menšina*	MN	0,29	2	0,01	-0,28
Sociální demokracie Polska	SdPI	3,89	0	0,00	-3,89
Ostatní		7,04	0	0,00	-7,04
Celkem		100,00	460	100,00	0,00

* Pro kandidátky národnostních menšin neplatí 5% klauzule.

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Do parlamentu se (kromě zástupců německé menšiny) dostalo šest stran. Matematických možností vzniku dvou či tříčlenné vládní koalice bylo několik, nakonec vznikla zprvu menšinová vláda PiS podporovaná Sebeobranou a LPR, později toto spojení přerostlo do podoby vládní koalice. Vnitřní napětí ve vládní koalici však notně přispělo k předčasným volbám, jež se konaly v roce 2007. Jejich výsledky shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 4: Volby do Sejmu 21. 10. 2007

(Volební účast: 53,88 %)

Strana	Zkratka	Hlasy v %	Mandáty	M %	M%-H%
Občanská platforma	PO	41,51	209	45,43	+3,92
Právo a spravedlnost	PiS	32,11	166	36,09	+3,98
Levice a Demokraté	LiD	13,15	53	11,52	-1,63
Polská lidová strana	PSL	8,91	31	6,74	-2,17
Německá menšina*	MN	0,22	1	0,22	0,00
Sebeobrana RP		1,53	0	0,00	-1,53
Liga polských rodin	LPR	1,30	0	0,00	-1,30
Ostatní		1,29	0	0,00	-1,29
Celkem		100,00	460	100,00	0,00

* Pro kandidátky národnostních menšin neplatí 5% klauzule.

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Volby 2007 se nesly ve znamení souboje mezi konzervativně-sociálním proudem solidaritního rodokmenu, představovaným stranou PiS bratrů Kaczyńských, a proudem liberálně-konzervativním, představovaným PO Donalda Tuska. PO ve volbách zvítězila a utvořila vládní koalici s agrární (agrárně-maloměstskou) Polskou lidovou stranou. Zase se tak o něco utvrdila skutečnost, že polskou politickou scénu do značné míry de/formuje souboj mezi současným premiérem Donaldem Tuskem a prezidentem Lechem Kaczyńským (obecněji mezi PO a PiS), jehož dynamika je podněcována blížícími se prezidentskými volbami, plánovanými na rok 2010.

Role volební účasti na příkladu Ligy polských rodin

První polské volby do EP přinesly velký úspěch pravicově-populistické Lize polských rodin (LPR) v podobě 15,92% hlasů a 10 křesel, což znamenalo druhé místo v polských eurovolbách. LPR přitom patřila k zásadním odpůrkyním evropské integrace jako takové. Jak však tento výsledek interpretovat? Jako důkaz dalšího nárůstu „euroskeptických“ nálad mezi

polskou veřejností? Zaměříme-li pozornost na roli volební účasti, uvidíme, že by šlo o velmi nepřesný, ba zcela mylný závěr.

Tabulka č. 5: Srovnání absolutního počtu hlasů a % hlasů vybraných stran ve volbách do Sejmu a ve volbách do EP

Strana	2001	%	2004	%	2005	%
LPR	1 025 148	7,87	969 689	15,92	940 762	7,97
PO	1 651 099	12,68	1 467 775	24,10	2 849 259	24,14
PiS	1 236 787	9,50	771 858	12,67	3 185 714	26,99
SdPI	x	x	324 707	5,33	459 380	3,89
Volební účast	x	46,30	x	21,00	x	40,60

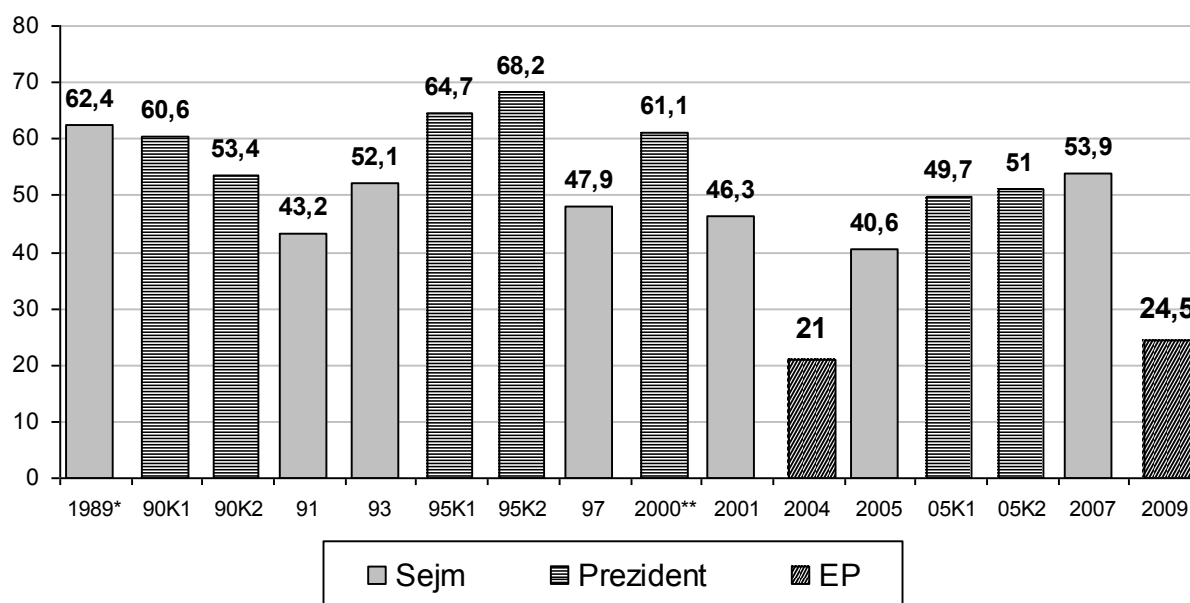
Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Tabulka zachycuje absolutní počty hlasů a hlasy v procentech pro vybrané strany ve volbách do národního parlamentu (Sejmu; roky 2001 a 2005) a ve volbách do EP (rok 2004). Plyne z ní, že zatímco v případě PO i PiS se počet hlasů výrazně proměňoval, Liga polských rodin (LPR) dokázala pokaždé zmobilizovat zhruba stejný počet voličů, ať již šlo o volby národní či o volby evropské. LPR měla v období 2001-2005 stabilní a disciplinovaný elektorát čítající zhruba jeden milion voličů. V národních volbách, v nichž se volební účast pohybovala okolo hranice 45%, znamenal milion hlasů skoro 8% v poměrném vyjádření, ve volbách do EP, při zhruba poloviční volební účasti, však vynesl LPR až k zisku takřka 16% v poměrném vyjádření. Úspěch LPR v prvních polských eurovolbách tedy nelze interpretovat jako indikátor vztahu Poláků k EU, jako znak nárůstu odmítavého vztahu polské společnosti k EU, ale pouze jako doklad disciplinovanosti elektorátu LPR a síly, jakou může disciplinovaný elektorát v prostředí nízké volební účasti znamenat. V absolutních počtech vyjádřeno lze totiž o LPR ve sledovaném období konstatovat, že výše její volební podpory zůstala konstantní.

Role volební účasti je též dobře patrná na výsledcích Sociální demokracie Polska (SdPI), které zachycuje předposlední řádek tabulky. Zatímco při eurovolbách v roce 2004 stačilo něco přes 300 000 hlasů k překonání 5% klauzule a k zisku tří křesel v EP, o rok později, ve volbách do národního parlamentu, při dvojnásobné volební účasti, nestačilo k zisku mandátů ani takřka půl milionu hlasů.

Volební účast, její výše a hlavně i její struktura, tak patří k nejdůležitějším faktorům, které ovlivňují výsledek voleb do EP (nejen) v Polsku. Jak plyne z následujícího grafu, volební účast při volbách do EP je v Polsku velmi nízká, přičemž největšímu zájmu voličů se zatím těšily zejména volby prezidentské, a to i po omezení prezidentských pravomocí v ústavě z roku 1997. Prezidentské volby v Polsku rozhodně nejsou druhořadé, což mimochodem potvrzuje tezi o fakticky poloprezidentském charakteru polského politického systému, bez ohledu na zmíněnou ústavní změnu.

Graf č. 1: Srovnání výše volební účasti (v %) ve volbách prezidentských, do Sejmu a do Evropského Parlamentu

Pozn.: Číslo na ose x znamená rok konání příslušných voleb, K1 znamená první kolo prezidentských voleb, K2 kolo druhé.

*V roce 1989 proběhly tzv. kontraktové (polosvobodné) volby, jež byly jen částečně soutěživé, sehrály však – mimo jiné – i roli jakéhosi národního plebiscitu o vztahu ke komunistickému režimu.

**V roce 2000 zvítězil A. Kwaśniewski již v prvním kole prezidentských voleb.

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Volby do EP 2009

Předvolební situace

Předvolební situaci před volbami do EP v roce 2009 ovlivnilo, kromě výše uvedených skutečností, i jedno významné výročí a okolnosti, jež jeho oslavy provázely. Čtvrtého června 2009 totiž uplynulo dvacet let od polosvobodných voleb v roce 1989, které vlastně odstartovaly pád komunismu ve střední Evropě. Nicméně oslavy výročí výrazně poznamenala situace v gdaňské loděnici, v níž se v roce 1980 zrodilo hnutí Solidarita. Loděnici, zprivatizované nedávno ukrajinským kapitálem, totiž hrozil krach, přičemž polská vláda byla dosti omezena v případné snaze o záchranu loděnice členstvím Polska v EU. Masivní státní dotace by byla v rozporu s pravidly jednotného evropského trhu. Polská vláda již v minulých letech zapojila do záchrany loděnice unijní finanční prostředky, nicméně Evropská komise podmínila čerpání peněz restrukturalizačním plánem, jenž by skýtal záruky rentability. Přesněji řečeno – poněvadž polskou vládou vypracovaný restrukturalizační plán takové záruky podle mínění Komise neskýtal, chtěla EK již poskytnuté finanční prostředky zpět⁵. Vláda premiéra Tuska tak čelila protestům zaměstnanců loděnice, kteří po ní žádali záchranu podniku, jenž má pro většinu Poláků obrovskou symbolickou hodnotu. Gdaňská loděnice je, bez nadsázky řečeno, jedním ze zdrojů moderní polské národní identity. Premiér Tusk nakonec, v obavě z protestů, přesunul oficiální oslavy dvacátého výročí voleb z roku 1989 z Gdaňsku do Krakova. Prezident Lech Kaczyński se však účastnil oslav v Gdaňsku, přičemž se snažil ztotožnit „svou“ stranu PiS s celým odkazem Solidarity a vymezit se negativně vůči Donaldu Tuskovi a jeho PO, jíž předvolební průzkumy favorizovaly. Nicméně toto téma nemělo takový mobilizační efekt, jaký by si v PiS představovali. Což lze konstatovat i o snaze PiS získat voliče vyvoláváním obav z Německa [Niklewicz a Wieliński 2009].

⁵ Uvedené informace o gdaňské loděnici vycházejí ze zpravodajství deníku *Gazeta Wyborcza* (<http://wyborcza.pl>).

Výsledek voleb

Volby, konané 7. června 2009, tedy zhruba rok a půl po posledních národních volbách, přinesly drtivé vítězství vládní Občanské platformy (PO). Její hlavní rival, Právo a spravedlnost (PiS), skončil druhý s velkým odstupem přes 17%⁶. Mandáty získaly už jen dva další subjekty – Svaz demokratické levice a Polská lidová strana. Žádná jiná formace nedokázala uzavírací klauzuli překonat. Propadlo celkem skoro 9% hlasů, avšak žádná ze stran či koalic, které klauzuli nepřekonal, nepřekročila svým ziskem hranici 2,5%. Za pozornost z této kategorie stojí zejména neúspěch hnutí Libertas (1,14%), byť ho veřejně podpořil bývalý prezident Lech Wałęsa. Libertas obecně v evropských volbách neuspělo, nicméně tak velký neúspěch se právě v „euroskeptickém“ Polsku nečekal. Zvláště když se Libertasu dostalo nadstandardně rozsáhlého prostoru ve veřejnoprávní televizi, což vyvolalo velkou kritiku ostatních polských médií [Promocja w TVP; Wielowieyska 2009]. Výsledky voleb shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 6: Výsledky voleb do EP, 7. 6. 2009

(Volební účast: 24,53 %)

Strana	Zkratka	Hlasy v %	Mandáty	M %	M%-H%
Občanská platforma	PO	44,43	25	50,00	+5,57
Právo a spravedlnost	PiS	27,40	15	30,00	+2,60
Koalice Svazu demokratické levice a Unie práce	SLD-UP	12,34	7	14,00	+1,66
Polská lidová strana	PSL	7,01	3	6,00	-1,01
Ostatní		8,83	0	0	-8,83
Celkem		100,00	50	100,00	0,00

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

⁶ V posledních národních volbách do Sejmu v roce 2007 činil odstup mezi oběma stranami pouze 9,4%.

Do Evropského parlamentu pronikly jen čtyři kandidující subjekty, ty samé jako v předchozích národních volbách, byť SDL v nich tehdy kandidoval v poněkud odlišné složené formaci. Součet procent hlasů pro první dvě strany činí takřka 72%. Svědčí to koncentraci hlasů pro dvě největší strany v zemi, a pokud se tento trend potvrdí i v příštích národních parlamentních volbách, bude to znamenat, že hlavní osou polského stranického systému se opravdu stal konflikt mezi liberálně-konzervativním a konzervativně-sociálním proudem⁷. Nicméně toto je pouze předběžná hypotéza, kterou pochopitelně musí teprve prověřit čas.

Nutno však zdůraznit, že v letošních volbách do EP se v Polsku nepotvrdil skoro žádný z hlavních postulátů teorie voleb druhého řádu – v podstatě se potvrdil pouze ten o nižší volební účasti. Jinak však skoro vše ostatní proběhlo trochu „na truc“ zmíněné teorii. Zvítězila, navíc naprosto drtivě, vládní strana, opozice zůstala poražena, a do EP pronikly pouze ty strany, které jsou zastoupeny v národním parlamentu. Voliči tedy neexperimentovali, nenechali se více oslovit žádným z mimoparlamentních uskupení.

Občanská platforma slavila v polských eurovolbách úspěch již po druhé. Poprvé uspěla jako strana opoziční, podruhé, a nadto mnohem více, jako strana vládní, navíc v situaci prohlubující se hospodářské krize⁸. Tyto skutečnosti však samy mnohé napovídají o jedné z hlavních příčin úspěchu PO v polských eurovolbách, a tou je složení elektorátu této strany. Tvoří ho spíše lidé z měst, mladší, s vyšším stupněm vzdělání a s vyššími příjmy, kteří se o veřejný život zajímají a jsou též schopni samostatně – alespoň rámcově – porozumět chodu evropských institucí a jejich významu pro Polsko⁹. Volby do EP proto považují za důležité, či prostě považují za důležité účastnit se voleb, a to i voleb tzv. druhořadých. Účastní se jich a volí stranu, kterou volívají i ve volbách do Sejmu, tedy PO. Úspěch PO má tak podobné

⁷ V národních volbách do Sejmu v roce 2005 tvořil součet hlasů pro PiS a PO 51,14%, v roce 2007, kdy již zvítězila PO, 73,62%.

⁸ PO získala v eurovolbách dokonce o skoro 3% více hlasů než v posledních národních volbách v roce 2007.

⁹ Podle šetření Centra pro výzkum veřejného mínění (TNS OBOP) z počátku srpna 2009, tedy už po volbách, odpovědělo pouze 57% dotázaných správně na otázku, jak jsou vybírání poslanci EP, tedy že v přímých volbách. Přičemž nejlepší znalost způsobu výběru europoslanců vykazali příznivci Občanské platformy (74% příznivců PO odpovědělo správně), nejhorší příznivci Práva a spravedlnosti (mezi příznivci PiS TNS OBOP zaznamenalo pouze 55% správných odpovědí) [Uhlig 2009].

kořeny jako úspěch ODS v českých eurovolbách, v nichž ODS těží z velké části z toho, že ČSSD činí značné obtíže přimět své vlastní voliče k účasti na hlasování.

Toto vysvětlení lze doložit i některými volebními daty, zejména porovnáním počtu hlasů z národních voleb a z eurovoleb, a též volební geografii.

Tabulka č. 7: Porovnání zisku hlasů při volbách do EP v letech 2004 a 2009

Strana	Zkratka	Hlasy09	H09 %	H09-H04	H09-H04 %
Občanská platforma	PO	3 271 852	44,43	1 804 077	20,33
Právo a spravedlnost	PiS	2 017 607	27,40	1 245 749	14,73
Koalice Svazu demokratické levice a Unie práce	SLD-UP	908 765	12,34	339 454	2,99
Polská lidová strana	PSL	516 146	7,01	129 806	0,67

Zdroj volebních dat: Státní volební komise.

Struktura hlasů

Srovnáme-li polské volby do EP v letech 2004 a 2009, zjistíme, že všechny subjekty, které v roce 2009 obdržely mandáty, získaly též více hlasů než před pěti lety.

Naprosto rekordní nárůst zaznamenala hlavně PO – o 20,33% více, konkrétně více o 1 804 077 hlasů. Avšak i PiS, skončivší na druhém místě, získalo ve srovnání s rokem 2004 o 14,73 procentních bodů více (konkrétně více o 1 245 749 hlasů). PiS, podobně jako v národních parlamentních volbách 2007, dokázalo koncentrovat hlavně hlasy voličů Ligy polských rodin (LPR), k čemuž mu též dopomohla výrazná podpora Radia Maryja [Wielowieyska 2009; Wiśniewska 2009]. PiS ovšem absorbovalo též nemalou část voličů Sebeobrany. PiS tedy získalo z velké části voliče menších koaličních stran, s nimiž po volbách 2005 tvořilo nejprve parlamentní, později i vládní koalici. LPR a Sebeobrana získaly ve volbách do EP v roce 2004 v součtu zhruba 1,6 milionu hlasů, nárůst hlasů pro PiS nyní činil zhruba 1,2 milionu. Rolnická PSL však získala o skoro 130 000 hlasů navíc, patrně též na úkor Sebeobrany. (Samotná Sebeobrana sice kandidovala, ale získala jen mizivých 1,46%, zhruba 100 tisíc hlasů, tedy pouze asi šestinu svých hlasů z roku 2004.) PiSu však též naopak

ubraly hlasy Libertas (1,14%) a uskupení Pravice Polské republiky (*Prawica Rzeczypospolitej*) s 1,95%, které v součtu obdržely skoro 230 tisíc hlasů.

Kde se však vzaly skoro dva miliony nových hlasů pro PO? Jedním ze zdrojů zisku PO jsou nesporně hlasy pro liberální Unii svobody (UW), která v roce 2004 obdržela skoro 450 000 hlasů (7,33%), ale letos již nekandidovala. Nicméně stále zbývá vysvětlit původ více než milionu nových hlasů pro PO. Vysvětlení spočívá jednak v tom, že PO dokázala od roku 2004 postupně získávat nové voliče i v národních volbách, a ti ji nyní podpořili i ve volbách do EP. A právě v této souvislosti nutno zmínit vliv nárůstu volební účasti – ve srovnání s rokem 2004 přišlo k volbám do EP zhruba o jeden a čtvrt milionu voličů více, byť volební účast zůstala na nízké úrovni. Nicméně jistě není náhoda, že součet nových voličů a hlasů pro liberální Unii svobody z eurovoleb 2004 se blíží ke dvěma milionům, tedy k celkovému nárůstu hlasů pro PO.

PO se podařilo dostat k volbám do EP takřka polovinu jejích voličů¹⁰ z posledních národních voleb, kdežto hlavnímu konkurentovi, PiS, pouze zhruba dvě pětiny. Jak již bylo uvedeno výše, právě zde leží jedna z hlavních příčin velkého úspěchu PO – její převážně městský elektorát se k volbám do EP dostavil v hojnějším počtu než elektorát PiS¹¹. (Ten však nelze označit za čistě venkovský, neboť má složitější strukturu.) Podpora pro PO se koncentrovala v metropoli Varšavě a v centrálních a západních částech Polska, kdežto podpora pro PiS zejména na jihovýchodě Polska, pro který je typická vyšší míra religiozity a větší důraz obyvatel na polské národní tradice. Podle řady analytiků, například i sociologa Jacka Raciborského, volby potvrdily socio-ekonomicko-politické dělení země na rozvinutější a pro-modernizační „Polsko A“ a na zaostalejší – z hlediska kritérií západní civilizace – „Polsko B“, jež zahrnuje především východně situované oblasti státu [Kublik 2009].

Úspěch Občanské platformy byl pak korunován i v celoevropském rozměru, neboť předsedou Evropského parlamentu byl zvolen Jerzy Buzek, bývalý polský premiér (v období 1997-2001), který kandidoval právě za PO. Buzek též obdržel ze všech kandidátů rekordní počet hlasů, jak absolutně, tak relativně, když jeho jméno na slezské kandidátce PO označilo 42,2% všech platně hlasujících voličů v obvodu [Wroński 2009]. Ostatně, personalizované

¹⁰ Přesnější formulace by měla znít „polovinu počtu jejích voličů“, jde o jisté zjednodušení, jehož cílem je poukázat na hlavní rysy a trendy.

¹¹ Podle údajů polské Státní volební komise zvítězila ve městech PO se ziskem 49,59%, kdežto PiS zde obdrželo pouze 25,13%. Na venkově bylo „skóre“ 33,42% : 30,60% ve prospěch PiS. Volební účast byla ve městech mnohem vyšší – 28,51%, kdežto na venkově 17,83%. Celostátně dosáhla volební účast 24,53%.

hlasování, uplatňované v Polsku jak ve volbách národních, tak ve volbách do EP, voliči využili i tak, že v řadě případů podpořili kandidáty, které stranické vedení nefavorizovalo [Matusz 2009; Szparkowska 2009].

Závěr

Druhé polské volby do EP přinesly drtivé vítězství vládní strany, a to navíc v situaci prohlubující se hospodářské krize. Ze všech hlavních rysů, které uvádí teorie voleb druhého řádu, lze v těchto volbách zaznamenat vlastně pouze jediný – nižší volební účast¹². Skutečnost, že se volební chování při evropských volbách v zemích střední a východní Evropy liší od vzorců platných ve „starých“ zemích EU, však není neznámá a projevila se již v prvních volbách do EP po vstupu postkomunistických zemí, tedy v roce 2004 [blíže Šaradín 2007: 22]. Z polského případu nelze pochopitelně odvozovat žádná zásadní zobecnění, nicméně svědčí o tom, že průběh eurovoleb v postkomunistických zemích si rozhodně vyžaduje pozornost a další výzkum.

LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE:

KUBLIK, A. (2009). Wybory pokazały stary podział na Polskę A i B. Agnieszka Kublik rozmawia z Jackiem Raciborskim. *Gazeta Wyborcza*, 8. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-21].

Dostupný z WWW

<http://wyborcza.pl/1,97619,6702453,Wybory_pokazały_stary_podział_na_Polskę_A_i_B.html?as=1&ias=2&startsz=x>.

KUSZ, A. (2007). Polsko. In ŠARADÍN, Pavel a kol. *Evropské volby v postkomunistických zemích*. Olomouc, Periplum, s. 117–135. ISBN 978-80-86624-32-7.

¹² Dal by se zmínit i další bod – vyšší podpora osobností, nicméně v Polsku jí jednak napomáhá volební zákon, a za druhé jde vždy o podporu některých osobností na stranických kandidátkách, konkrétně na kandidátkách etablovaných politických stran. Je tedy dosti diskutabilní, zda tato skutečnost plně odpovídá teoretickému konceptu, dle názoru autora přinejlepším jen zčásti.

MATUSZ, J. (2009). Elka z polonin, która pokonała Krzaklewskiego. *Rzeczpospolita*, 12. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-23]. Dostępny z WWW
<http://www.rp.pl/artukul/266075,318803_Elka_z_polonin_ktora_pokonala_Krzaklewskiego.html>.

NIKLEWICZ, K.; WIELIŃSKI, B. T. (2009). Kampania w (niemieckim) amoku. *Gazeta Wyborcza*, 27. 5. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW
<http://wyborcza.pl/1,97774,6654223,Kampania_w_niemieckim_amoku.html>.

PROMOCJA W TVP LIBERTASOWI NIE POMOGŁA. *Gazeta Wyborcza*, 9. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW
<http://wyborcza.pl/1,97619,6702368,Promocja_w_TVP_Libertasowi_nie_pomogla.html>.

PSZCZÓŁKOWSKA, D. (2009). Lista obecności. *Gazeta Wyborcza*, 9. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW
<http://wyborcza.pl/1,97774,6702831,Lista_obecnosci.html>.

RUCZAJ, M. (2004). Fenomén polského euroskepticizmu – polské politické strany a Evropská unie. *Visehrad.info*, 20. 9. 2004. [Online, cit. 2009-08-24]. Dostępny z WWW
<<http://www.visehradinfo.wz.cz/?q=cs/node/85&PHPSESSID=5e0cef03bf0e38456ad7504ef6567de7>>.

SZPARKOWSKA, S. (2009). Awans nawet z końca listy. *Rzeczpospolita*, 9. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-23]. Dostępny z WWW
<http://www.rp.pl/artukul/266075,317631_Awans_nawet_z_konca_listy_.html>.

STÁTNÍ VOLEBNÍ KOMISE: Państwowa Komisja Wyborcza (<http://www.pkw.gov.pl>).

ŠARADÍN, P. (2007). Evropské volby: vznik a vývoj teorií voleb druhého řádu. In ŠARADÍN, P. a kol. *Evropské volby v postkomunistických zemích*. Olomouc, Periplum, s. 9–26. ISBN 978-80-86624-32-7.

UHLIG, D. (2009). Skąd się biorą europosłowie. *Gazeta Wyborcza*, 17. 8. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW
<http://wyborcza.pl/1,97619,6932074,Skad_sie_biora_europoslowie.html>.

VOLEBNÍ ZÁKON: Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego. (Dziennik Ustaw Nr 25, poz. 219 z późn. zm.). [Online, cit. 2009-08-22].

Dostępny

z

WWW

<http://www.pkw.gov.pl/pkw2/index.jsp?place=Lead07&news_cat_id=21778&news_id=41285&layout=1&page=text>.

WIELOWIEYSKA, D. (2009). Upadek lewicy, prawica rządzi. *Gazeta Wyborcza*, 8. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW <http://wyborcza.pl/1,97774,6698827,Upadek_lewicy__prawica_rzadzi.html>.

WIŚNIEWSKA, K. (2009). Radio Euromaryja. *Gazeta Wyborcza*, 27. 5. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW <http://wyborcza.pl/1,97774,6653954,Radio_Euromaryja.html>.

WRÓŃSKI, P. (2009). Europosłowie rekordziści. *Gazeta Wyborcza*, 9. 6. 2009. [Online, cit. 2009-08-21]. Dostępny z WWW <http://wyborcza.pl/1,97619,6702335,Europoslowie_rekordzisci.html>.